

שלום אַש

קידוש השם

(אַ לעגענדע)

ווייס באַשנייט איז דער וועג. די לבנה שפיגלט זיך אָפּ אין די ברייטע
ווייסע פֿעלד-שנייען ווי אין אַ ים; און די שטערן רייבן זיך איינס אָן
צווייטן אַזוי געדיכט זענען זיי איבערן הימל באַזייט. פֿון דער ווייטנס
הערט זיך אַ יידיש זמרל, אויסגעמישט מיט דעם קנאַל פֿון אַ בעל-
עגלהס בייטש:

הע, הע, אָן אַ זייט,
ייִדעלעך פֿאַרן, ייִדעלעך פֿאַרן!
לכה-דודי, לכה דודי
לקראת כלה!

פֿון וואָנען פֿאַרן דאָס ייִדעלעך אַזוי פֿריילעך? פֿון אַ חתונה פֿאַרן
ייִדעלעך. אָנגעשטאַפט איז די בויז מיט מחותנים, אויפֿן סאַמע
קאַרזשעל זיצט דער בעל-עגלה שיפורלעך. דאָס היטל שפּרינגט פֿון
קאָפּ, און מיט דער בייטש קנעלט ער אונטער: הע, הע, אָן אַ זייט, אָן
אַ זייט! זייט וויסן, די פֿערדעלעך, אַז אייער בעל-הבית איז שיפור,
מען פֿאַרט פֿון אַ חתונה - און זיי האָבן פֿאַרגעסן דעם טעגלעכן יאָך,
לאָזן זיי זיך מיט אימפעט און טרייבן אַלעס פֿון וועג אַראָפּ.

און די מחותנים האַלטן איינער דעם צווייטן מיט די הענט
אַרומגעאַרעמט, די שטריימלעך רוקן זיך אָן אַ זייט. די פֿערד
פֿאַרפלאַנטערן זיך, און אַלע אין איינעם שאַקלען זיך צוזאַמען מיט
דער פֿור, ווי ביי דער גמרא, און זינגען הויך אָפֿן קול:

אמר ר' אביי. אמר ר' פפא.
די מוזינקע אויסגעגעבן.
די מוזינקע אויסגעגעבן
לכה דודי, לכה דודי
לקראת-כ-לה

דער וועג לייכט אין שניי- און לבנה-ליכט, און אין דער ווייסער לבנה-
נאכט טראגט זיך די יידנס זמר :

לכה דודי, לכה דודי, לקראת כלה!

עס זייען ניט די יידעלעך ווי דער פריץ פֿון שטעטל קומט זיי
אנטקעגן מיט דריי פֿערד נאָשפיץ (אין דער לענג). עס הערן ניט די
יידעלעך ווי דער פריץ רופֿט: "היי, זשידי, פֿאַרכי, דייטשע דראַני"
(היי, יידן, פֿאַרכעס, לאַזט דעם וועג). פֿריילעך זענען יידן, אַ טאַכטער
אויסגעגעבן. נאָך אַ יידיש פֿאַר ביי יידן צוגעקומען. אַ נייע הויז אין
יידיש פֿאַלק, און יעדעס יידישע הויז איז ווי יעקב אבינוס הויז. און
ווער הערט היינט דעם פריץ מיט זיינע משרתים. "דייטשע דראַני,
זשידי, פֿאַרכיי", שרייט דער פריץ. די יידעלעך ענטפֿערן אים: "מיר
יידן האָבן אַ משיח, און וואָס האָסטו דו? מיר דינען דעם איינציקן
לעבעדיקן בורא. און דו וועמען? דער רבי איז אונדזער מליץ יושר.
און דיינער ווער?" און זיי גיבן ניט דעם פריץ דעם וועג. זיי נעמען
פֿאַרן פריץ דאָס היטל ניט אַראָפּ. זיי זאָגן ניט דעם פריץ: "דזשען
דאָבריי" (גוט מאַרגן). שיכור זענען יידן און פֿאַרן פֿון אַ חתונה און
זינגען אין די ווייסע נאכט אַריין:

"לכה דודי, לכה דודי, לקראת כלה!"

אויפֿן צווייטן טאָג האָט מען פֿון פריץ רייטערס אַרויסגעשיקט
נאָכשפירן פֿון וואַנען זענען יידלעך געפֿאַרן, און וואָס האָבן יידעלעך
שיכור אָפּגעטאָן. און מען האָט געפֿונען אַ טויטן פויער ליגן אין דער
פוסטער קרעטשמע, וואָס שטייט אָן אַ זייט פֿון וועג.

און די צייט איז געווען פֿאַר פסח.

האָט מען סטראָזשניקעס איבערן שטעטל אַרויסגעשיקט נאָכפֿרעגן, ווער איז איבערן וועג געפֿאָרן. האָט מען די מחותנים מיט דעם בעל-עגלה אין קייטן געשמידט און אין תפֿיסה געוואָרפֿן.

די מחותנים זענען געווען די פֿיר שענסטע בעלי-בתים פֿון שטאָט.

פֿאַרזאַמלט זענען אַלע ייִדן אין דער שול. די ליכט אָנגעצונדן ווי צו יום כפּור. פֿון די ווייבערשע שול פֿאַרנעמט זיך אַ שטיל ערנסט געוויין. עס וויינען איינצעלנע שטימען און מען ווייסט, אַז דאָס וויינען די ווייבער און די מוטערס פֿון די געפֿייניקטע. דער אַלטער רבֿ אין קיטל און טלית שטייט פֿאַרן אָרן און זאָגט תהלים: "למה רגשו גויים ולאומים יהגו ריק"

און די עדה אין קיטלען און טליתים זאָגן נאָכן רבֿ מיט ציטעריקע שטימען:

"למה רגשו גויים ולאומים יהגו ריק".

און שטיל איז אין דער קליינער שול. מען הערט דעם גאַנג פֿון די נשמות פֿון אַלע קדושים פֿון אַלע דורות, וואָס גייען דורך די לופֿט פֿון דער שול. וואָרים מען זאָגט תהילים פֿאַר געפֿייניקטע.

דאָרט אין דער תפֿיסה פֿייניקט מען די געפֿאַנגענע מיט כל עינויים קשים, אַז זיי זאָלן זיך מודה זיין. און דאָס זאָגט מען דאָ תהילים פֿאַר זיי, אַז גאָט זאָל זיי שטאַרקן, זיי זאָלן אויסהאַלטן די ענויים און ניט פֿאַרשוועכן זיין הייליקן נאָמען וואָרים דער נסיון איז אַ שווערער. דער וואָס וועט זיך מודה זיין און אָפּזאָגן זיך חלילה פֿון ייִדישן גלויבן, האָט מען אויסגעפּויקט אין שטאָט, וועט מען אים שענקן דאָס לעבן, און מאַכן אים פֿאַר דער אויפֿזייער פֿון אַלע צינזן וואָס די ייִדן האָבן צו באַצאָלן דעם פּריץ, און אָפּגעבן אים אַלע פּראָפינאַציעס פֿון אַלע שענקען, און ער וועט ווערן אַ ראש איבער די ייִדן.

און די וואָס וועלן זיך ניט מודה זיין, וועט מען זיי צופֿערטלעך און ניט לאָזן קומען צו קבֿר ישראל.

און דאָ אין שולכל, דאָכט זיך, הערן זיך די קרעכצן און די געשרייען
פֿון די געפֿיניקטע, וואָס מישן זיך אויס אין איינעם מיט די ייִדנס
תהילים זאָגן און רייסן זיך אין הימל אַרויף.

נאָר זיכער זיינען ייִדן אין זייערע קדושים, אַז זיי וועלן אויסהאַלטן
דעם נסיון און וועלן ניט פֿאַרשוועכן חלילה גאָטס נאָמען פֿאַר די
נאַרישקייטן פֿון דער וועלט. און שטאַלץ רייסט זיך אַרויס פֿון די
געפֿיניקטע איבער זייערע קדושים. און מיט קנאה און כּבֿוד קוקן
אַלע ווייבער אויף זיי, אויף די מוטערס און פֿרויען פֿון די קדושים
וואָס זענען מקדש את השם.

נאָר אין איינעם איז מען ניט זיכער, אין דעם בעל-עגלה. אַ
פּראָסטער יונג פֿון דער גאָס, און נישט איין מאָל האָט מען אים שוין
געטראָפֿן מחלל שבת זיין בֿפֿרהסיא. ער היט ניט אָפּ קיין מינחה
ומעריבֿ און שבת גייט ער מיט זיין פֿערד איבער דער גאָס שפּאַצירן.
עסט אומגעוואָשן און נעמט דעם סידור אין האַנט ניט אַריין.
געמוסרט האָט אים שוין דער רבֿ אייניקע מאָל און געוואָלט אים אין
פּאָליש איינזעצן, האָט ער געסטראָשעט מיט שמאַדן זיך – האָט מען
אים צו רו געלאָזט.

אין אַ ווינקל ווייבער-שול שטייט זיין מוטער מיטן טיכל איבערן
קאָפּ אַריבערגעצויגן, שעמט זיך די ווייבער אין פנים אַריינצוקוקן.
אַלע קוקן אויף איר מיט רחמנות און פֿאַרדראָס: "אַזאַ זון
דערצויגן!" - וואָרים געהערט האָט מען שוין אין שטאָט, אַז דער
בעל-עגלה איז זיך מודה... אָפּגערוקט האָבן זיך אַלע פֿון איר און זי
וויינט און שטייט מיט דעם טיכל איבער די אויגן. קיין תהילים זאָגט
זי ניט – זי קען ניט; קיין סידור האַלט זי ניט אין דער האַנט, נאָר
אירע ליפּן מורמלען אַ תּפֿילה, און זי בעט צו גאָט: "טאַטע אין
הימל, שטיי אים ביי! טאַטע אין הימל, שטיי אים ביי!"

און די טרערן גיסן זיך פֿון די אויגן אין טיכל אַריין. קיינער זעט זיי
ניט, קיינער הערט איר תּפֿילה ניט, וואָרים אָפּגערוקט שטייט זי
אַליין, און אַלע קוקן מיט רחמנות און פֿאַרדראָס אויף איר: "אַזאַ
זון דערצויגן! אַזאַ זון דערצויגן!"

ווידער זענען אלע יידן אין דער שול פֿאַרזאַמלט. קיין תהילים זאָגט מען ניט היינט. אויסגעזעצט זענען זיי אלע אויף דער ערד. די שטענדערס פֿאַרדרייט. די ליכט ברענען זיך אויף דער ערד. דער רב אין די זאָקן זאָגט "איכה" און דער עולם אין דער שטיל זאָגט נאָך אים. מען זיצט שבעה נאָך די קדושים. תליות האָט מען אין מאַרק. אויסגעשטעלט, און יעצט ווערט געטאָן זייער רעכט אין מיטן מאַרק. פֿיר יאָרצייט-ליכט ברענען זיך אין אַ קאַסטן זאַמד אויף דער ערד, און אַרום די ליכט זיצן שבעה די משפחות פֿון די קדושים און זאָגן "איכה". אין אַ ווינקל שול, האַרט ביי דער טיר שטייט אויך דאָס פֿינפֿטע ליכט. זי איז ניט אָנגעצונדן, און נעבן דעם זיצט די מוטער פֿון דעם בעל-עגלה איינע אליין, מען ווייסט ניט, צי האָט איר זון אויסגעהאַלטן דעם נסיון און ער געהערט אויך צו די קדושים און אלע קוקן מיט רחמנות און פֿאַרדראָס: "אַזאָ זון דערצויגן! אַזאָ זון דערצויגן!"

אין דעם הערן זיך טריט צורייטן פֿון דרויסן. אַ רייטער קומט צו דער שול, וואַרפֿט עפעס אַרונטער הינטער דער טיר און קלאַפט אָן אין טיר פֿון שול - איינס, צוויי, דריי, פֿיף פֿינף. פֿינף קלעפּ האָט ער געגעבן. און ווי עס האָט זיך דערהערט דער פֿינפֿטער קלאַפּ אין דער טיר, רייסט אויף די מוטער פֿון דעם בעל-עגלה די טיר פֿון שול -- און הינטער דער טיר פֿון דער שול ליגן פֿינף אָפּגעהאַקטע קעפּ.

אויסגעזוכט האָט זי דעם קאַפּ פֿון איר זון און אויף די הענט גענומען און איז אַריינגעגאַנגן מיט אים אין שול אַריין. הויך האָט זי געהאַלטן דעם קאַפּ פֿון איר זון אויף די הענט, ווי זי וואָלט אים דער גאַנצער עדה געוואָלט צייגן. אַ שטאַלצער בליק האָט זיך פֿון אירע אויגן אַרויסגעריסן. אַראָפּגערוקט האָט זי שוין דאָס טיכל פֿון איר קאַפּ און האָט שטאַלץ אַלעמען אין די אויגן געקוקט. אָפּגערוקט מיט כבוד האָבן זיך אלע פֿאַר איר און די מאַמע, מיט דעם זונס קאַפּ אין דער האַנט, האָט אין מיטן שול צו טאַנצן אָנגעהויבן.

לייכט און שטיל האָבן זיך אירע פֿיס באַוויגן, און געטאַנצט האָט זי מיט איר זונס קאַפּ פֿאַרן אָרן – קיין איין וואָרט ניט גערעדט. אירע ליפּן זענען שטום געווען, נאָר אירע אויגן האָט זי אויף אַלעמען מיט שטאַלץ געקוקט.

און אלע האָבן זיך אָפּגערוקט פֿון איר און מיט קנאה און כבוד
געקוקט אויף איר:

די מוטער טאַנצט מיט איר זון, די מוטער טאַנצט מיט איר זון.

און אַוועקגעלייגט האָט זי איר זונס קאַפּ צווישן די קעפּ פֿון די
קדושים, און אָנגעצונדן מיט אירע הענט דאָס יאַרצייט-ליכט פֿאַר
איר זון און אַוועקגעשטעלט עס פֿאַר דעם ארון צווישן די ליכט פֿון
די קדושים.

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון מירל שיינהויט-הירשאַן, לעאָנאַרד פּראָגער, נח מילער און רפֿאל פֿינקל.

Copyright © Noyekh Miller and Leonard Prager

All Rights Reserved